

Leerlingmateriaal - De NSB en morele keuzes in crisistijd

Introductie

In de jaren 1930 en 1940 stonden veel mensen voor moeilijke keuzes. De economische crisis zorgde voor werkloosheid en armoede. Tijdens de Duitse bezetting moesten mensen beslissen: werk je mee, verzet je je, of probeer je gewoon te overleven?

Achteraf lijken sommige keuzes duidelijk goed of fout. Maar de omstandigheden in die tijd maakten de keuze ingewikkelder. Achteraf hebben we namelijk makkelijk praten!

In deze les onderzoek je verschillende dilemma's uit de crisis- en oorlogstijd. Je kijkt niet alleen naar wat iemand deed, maar ook naar waarom.

Casus 1 - De graaf en de macht

Max graaf de Marchant et d'Ansembourg werd lid van de NSB. Tijdens de bezetting werkte hij als Commissaris van de Provincie Limburg samen met de Duitse bezetter. Hij hielp bij de uitvoering van Duitse maatregelen, waaronder anti-Joodse maatregelen.

Na de oorlog kreeg hij gevangenisstraf. Toch bleef hij in zijn dorp Amstenrade geliefd, omdat hij mensen hielp aan werk, geld en huisvesting.

Dilemma

Kun je iemand tegelijk veroordelen voor collaboratie én waarderen voor zijn hulp aan de gemeenschap?

Afwegingsschema

Wat deed hij?	Wat waren de gevolgen?	Wie profiteerde?	Wie werd slachtoffer?

Oordeel (6-8 zinnen)

Moet d'Ansembourg vooral herinnerd worden als collaborateur of als lokale weldoener? Gebruik argumenten uit het schema.

Casus 2 – Lid worden van de NSB om je baan te behouden

Jan werkt in 1941 als ambtenaar bij de gemeente. Hij krijgt te horen dat hij alleen mag blijven werken als hij lid wordt van de NSB. Anders verliest hij zijn inkomen. Hij heeft een vrouw en drie kinderen.

Hij besluit lid te worden, maar hij doet verder weinig actiefs voor de partij.

Dilemma

Is Jan een collaborateur of een vader die zijn gezin probeert te beschermen?

Afwegingsschema

Wat waren zijn opties?	Wat riskeerde hij?	Wat waren de gevolgen van zijn keuze?	Had hij echt een vrije keuze?

Oordeel (6–8 zinnen)

In hoeverre is Jan verantwoordelijk voor zijn keuze?

Casus 3 – Diefstal uit honger

In 1944 is er voedseltekort. Anna is 17 jaar en zorgt voor haar twee jongere broertjes. Haar vader is opgepakt voor dwangarbeid. Haar moeder is ziek.

Ze steelt 's nachts aardappelen uit de schuur van haar buurvrouw.

Dilemma

Is dit fout gedrag of begrijpelijk in oorlogstijd?

Afwegingsschema

Wat deed Anna?	Waarom deed ze het?	Wie werd benadeeld?	Waren er alternatieven?

Oordeel (4–6 zinnen)

Moet Anna gestraft worden? Leg uit.

Casus 4 – Verklikken uit angst

Pieter weet dat zijn buurman onderduikers in huis heeft. Een NSB'er waarschuwt hem: als hij niets meldt en het komt uit, wordt hij zelf gearresteerd.

Uit angst geeft Pieter de informatie door. De onderduikers worden opgepakt.

Dilemma

Is angst een verzachtende omstandigheid?

Afwegingsschema

Wat stond er op het spel?	Wie liep gevaar?	Wat waren de gevolgen?	Was dit zelfbescherming of verraad?

Oordeel (6–8 zinnen)

Hoe moeten we Pieter beoordelen?

Casus 5 – Openlijk verzet

Maria weigert lid te worden van de NSB. Ze verspreidt illegale pamfletten. Ze weet dat dit gevaarlijk is.

Ze wordt gearresteerd en belandt in een kamp.

Dilemma

Is verzet een morele plicht of een persoonlijke keuze?

Afwegingsschema

Wat riskeerde Maria?	Wie hielp ze?	Had iedereen deze keuze kunnen maken?	Wat zegt dit over moed?

Oordeel (4–6 zinnen)

Kun je van iedereen verwachten dat hij of zij verzet ziet als een morele plicht?

Slotopdracht - Wat maakt oordelen moeilijk?

Beantwoord in 6-8 zinnen:

Waarom is het moeilijk om mensen uit de crisis- en oorlogstijd te beoordelen?
Gebruik minimaal twee casussen in je antwoord.

Denk aan:

- Angst
- Druk van bovenaf
- Economische crisis
- Gezin en verantwoordelijkheid
- Macht en ongelijkheid
